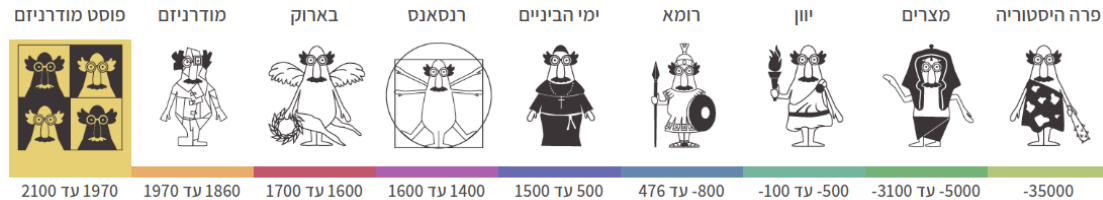

מפגשים מהסוג החזותי - מסע בזמן

פוסט מודרניזם 1970 עד 2100

כללי

על-פי שמה – התקופה שבאה לאחר המודרניזם (פוסט = לאחר). החשיבה הפוסט-מודרנית מנוגדת לחשיבה המודרנית, ומציבה סימני שאלה לגבי הערכים המודרניסטיים המוחלטים. הפילוסוף הצרפתי [ז'אן פרנסואה ליוטאר](#) (Jean-François Lyotard) הגדיר זאת במאמרו "המצב הפוסט-מודרני" (1979) וטען כי מערכת הכללים המודרנית קרסה ואינה רלוונטית עוד.

התקופה הפוסט-מודרנית התחילה בשנות השבעים של המאה ה-20. ג'וזף האדנאט (Joseph Hudnut) היה הראשון שהשתמש במושג פוסט-מודרניזם בשנת 1949, בהקשר לאדריכלות. המושג נעשה נפוץ לאחר שהאדריכל [צ'ארלס ג'אנקס](#) (Charles Jencks) פרסם את ספרו ['The Language of Post Modern Architecture'](#) ב-1975.

אירועים היסטוריים

הגלסנוסט, הפרסטריוקה ונפילת הגוש הקומוניסטי: עד שנת 1991 שלט בברית המועצות המשטר הקומוניסטי. ב-1985 [מיכאיל סרגייביץ' גורבצ'וב](#) (Mikhail Sergeyevich Gorbachev), מזכ"ל המפלגה הקומוניסטית בברית המועצות, הנהיג את ה"גלסנוסט", פתיחות ברוסית. מדיניות זו כללה התרופפות של החוקים הקומוניסטיים, התרבותיים והמדיניים. ה"פרסטריוקה", בנייה מחדש, מתייחסת לרפורמות חברתיות וכלכליות שהנהיג, שמטרתן הצמחת הכלכלה על בסיס יצרני. תהליכים אלו הגיעו לשיאם בשנת 1989. בתקופה זו החל תהליך ההתפוררות של הגוש הקומוניסטי, ומדינות הגוש החלו להשתחרר מהתלות המדינית והכלכלית ברוסיה, במקביל לאימוץ שיטות ממשל רפובליקניות ודמוקרטיות שאינן קומוניסטיות. במסגרת ה"גלסנוסט" השתפר מצב זכויות האדם בברית המועצות, פורקו מחנות העבודה, הותרו חופש מחקר והגירה, ושחררו אסירים פוליטיים. ה"פרסטריוקה" סייעה לצמצום הבירוקרטיה ואפשרה פתיחת מגזרים ליוזמה פרטית. כמו כן, בשיתוף עם ארצות הברית, פורקו הטילים הגרעיניים, הן הרוסים והן האמריקנים, שהוצבו על אדמת אירופה, והקיץ הקץ על "המלחמה הקרה". תהליך התפרקותה של ברית המועצות הושלם בשנת 1991. (למידע נוסף).

איחוד גרמניה ונפילת חומת ברלין: כחלק מתהליך התפרקותו של הגוש הקומוניסטי הוחלט על איחוד גרמניה המזרחית, הקומוניסטית, עם גרמניה המערבית, הדמוקרטית. מאז 1961, ובמשך 28 שנים, הפרידה חומה בין שני חלקי עיר הבירה ברלין. החומה הייתה סמל ל"מסך הברזל" ולדיכוי

בגוש המזרחי, והיא נבנתה כדי למנוע בריחת אזרחים מהמזרח אל המערב לאחר חלוקת גרמניה בתום מלחמת העולם השנייה. ב-9/11/1989 בשעה 10:30 בבוקר הופלה החומה (למידע נוסף).

נפילת המגדלים התאומים ואירועי ה-11 בספטמבר 2001: בתאריך זה נעשה פיגוע הטרור הגדול והמשמעותי ביותר במאה ה-21. מחבלים של ארגון הטרור האיסלאמי "אל-קעידה", שמנהיגו היה [אוסאמה בן לאדן](#) (יחידת קומנדו של צבא ארצות הברית תפסה והרגה אותו ב-02/05/11), חטפו ארבעה מטוסי נוסעים אמריקנים והתכוונו להתרסק בארבעה יעדים בעלי משמעות סמלית בעבור ארצות הברית והעולם כולו – מגדלי מרכז הסחר העולמי בניו-יורק, שכונת "מגדלי התאומים", בניין ה"פנטגון" בושינגטון, מקום מושבו של משרד המלחמה האמריקני, "הבית הלבן" בושינגטון, מקום מושבו של נשיא ארצות הברית ו"גבעת הקפיטול" בושינגטון, מושב בית הנבחרים האמריקני. במגדלים התאומים, שקרסו לחלוטין, נהרגו 2,749 בני אדם, ובהתרסקות המטוס על הפנטגון נהרגו 184 בני אדם. 40 בני אדם נוספים נהרגו בהתרסקות מטוס נוסף מעל פנסילבניה. המגדלים התאומים היו מסמליה הבולטים של העיר ניו-יורק ואחד מסמלי האדריכלות והתרבות המודרנית בכלל (למידע נוסף).

מלחמת המפרץ השנייה: שם זה ניתן למלחמה שהחלה ב-20/3/2003, בין כוחות הקואליציה הבינלאומית ברשות ארצות הברית ובריטניה ובין עירק, בהנהגת הדיקטטור [סאדאם חוסיין](#). למלחמה היו כמה הסיבות. אחת מהן, הניסיונות של עירק לכבוש את כווית בשנת 1991 ([מלחמת המפרץ הראשונה](#)), ניסיונות שהקואליציה מנעה. סיבה נוספת הייתה החשדות האמריקנים כי בידי עירק יש נשק להשמדה המונית, וכן פיגועי ה-11/9/01, שגרמו לארצות הברית להכריז על מלחמה בטרור הבין-לאומי ועל ארגון אל-קאעידה, שעירק תמכה בו. המלחמה נמשכה עד ה-1/5/03, אז הכריז הנשיא האמריקני [ג'ורג' בוש](#) (George Walker Bush) על סיומה. עם זאת, נמשכו פעולות הטיהור של השטח עוד זמן רב, וסאדאם חוסיין עצמו נלכד רק ב-13/12/03. הכוחות האמריקנים עזבו סופית את עירק רק ב-15/12/11 (למידע נוסף).

מהפכת המידע והתפתחות האינטרנט: המילה "אינטרנט" (בעברית "מרשתת"), היא קיצור של המושג "Interconnected Networks", שמשמעותו רשת לשיתוף מידע בין מחשבים. משרד ההגנה האמריקני פיתח את האינטרנט במהלך שנות השישים של המאה ה-20 לצורכי העברת מידע צבאי פנימי במקרה של מלחמה. האקדמיות האמריקניות העוסקות בביטחון אימצו את הרעיון כבר בשנת 1969, ובשנת 1970 החלו להשתמש בו לצרכים אזרחיים ולצורכי מחקר. השימוש הביתי, המכונה WWW-World Wide Web, פותח בשנות 1991. האינטרנט הוא חלק ממהפכת המידע של המחצית השנייה של המאה ה-20. כיום האינטרנט משמש כמקור מידע זמין כמעט בכל בית אב בעולם וכחלק בלתי נפרד ממערכות החינוך, הכלכלה, הבריאות והחברה. בנוסף, הפך האינטרנט לכלי תקשורת ראשון במעלה בין אנשים, מדינות ותרבויות באמצעות הרשתות החברתיות, הדואר האלקטרוני וטכנולוגיות תקשורת שונות המאפשרות שיחה בכתיבה, צילום ודיבור (למידע נוסף).

פיתוחים טכנולוגיים חשובים: [תקשורת סלולרית](#), [מחשבים ניידים](#), [סמארטפונים](#), [רשתות חברתיות](#)
[מקוונות](#)

דת ופילוסופיה

פוסט-סטרוקטורליזם: זרם פילוסופי שהתגבש במהלך שנות השבעים של המאה ה-20 כתגובה וערעור על השיטה הסטרוקטורליסטית. הפילוסופים המשתייכים לזרם היו [ז'אק דרידה](#) (Jacques Derrida), [ז'אק לאקאן](#) (Jacques Lacan), [מישל פוקו](#) (Paul Michel Foucault), [רולאן בארת'](#) (Roland Barthes), [ז'וליה קריסטבה](#) (Julia Kristeva), פליקס גוואטארי (Felix Guattari), [ז'יל דלז'](#) (Gilles Deleuze). הוגים אלו התנגדו לרעיון הסטרוקטורליסטי כי גורלו של האדם נקבע על-פי המבנים והמוסדות החברתיים של תרבותו. הם גם דחו את האבחנה בין מודע ובין תת-מודע, וטענו כי בכל אירוע או יצירה מתערבבות המשמעויות המודעות והתת-מודעות ויוצרות משמעות מורכבת, שלא ניתן להבין ולנתח אותה באופן אנליטי. במילים אחרות: במקום לנסות ולנתח את המציאות על-פי המשמעות הנסתרת שבה (כמו הסטרוקטורליסטים), הפוסט-סטרוקטורליסטים התייחסו אל המציאות כמורכבת מריבוי משמעויות שאי אפשר להפריד ביניהן באופן מלאכותי. בתחום האומנות הייתה זו החוקרת [רוזלינד קראוס](#) (Rosalind Krauss) שיישמה את גישת המחקר הפוסט-סטרוקטורליסטית על שדה האומנות, בעיקר בטטוש הגבולות בין אומנות "גבוהה" ובין אומנות "נמוכה", שהיא איתרה כמאפיין של האומנות הפוסט-מודרנית ([למידע נוסף](#)).

רוחניות: במסגרת הנטישה הפוסט-מודרנית של עקרונות ההיגיון והסדר המודרניים, במהלך שנות התשעים של המאה ה-20 החלה פריחה של חזרה אל תורות מיסטיות שונות, שמקורן בתרבויות עתיקות ולא מערביות, כגון "הקבלה" היהודית, ה"פאנג שאי" היפני, ה"זן בודהיזם" ההודי, אסטרולוגיה, נומרולוגיה ועוד. מגמה זו מכונה בשם הכללי "רוחניות עכשווית" או "העידן החדש" (New Age), והיא מייצגת את המגמה הכללית של "חיפוש אחר משמעות", המאפיינת את העידן הפוסט-מודרני. המאחד את כל השיטות הרוחניות הוא השאיפה להתכנסות פנימית וטיפול עצמי באמצעות מציאת "האמת פנימית" הסובייקטיבית, העומדת בניגוד חד ל"אמת המדעית" האובייקטיבית, המאפיינת את תפיסת העולם המודרנית ([למידע נוסף](#)).

קיימות (Sustainability): תפיסת עולם הדוגלת בניצול נכון וחסכוני של משאבי הטבע כך שהפגיעה בכדור הארץ תימנע או תצמצם ככל הניתן. המחקר והפעילות בתחום זה נוגעים בכל צדדיה של התרבות האנושית, והפכו מרכזיים גם בתחומי האומנות, העיצוב והאדריכלות.

מילון מושגי יסוד פוסט-מודרניים

"אחר" – ה"אחר" הוא כל מה או מי שאיננו "אני". על-פי התפיסות המודרניסטיות חקירה מדעית מאפשרת לאדם לשלוט בסביבתו ובכל "אחר" ולהבין אותו לעומק. על-פי התפיסות הפוסט-מודרניות אין אפשרות אמיתית לשליטה כזו, ויש ללמוד לחיות עם האחר בהרמוניה למרות שאיני מבין אותו עד תומו.

"אינטרטקסטואליות" – ההבנה כי כל טקסט תרבותי (סיפור, סרט, יצירת אומנות, מבנה אדריכלי, מחקר מדעי וכדומה) אינו עומד בפני עצמו כיחידה עצמאית סגורה בפני העולם (כשם שתופסות אותו שיטות מודרניות), אלא פתוח להקשרים והבנות שונות. מעבר לכך, היווצרותו של כל טקסט קשורה באידיאולוגיות, בשיטות ובאירועים היסטוריים שונים. בקריאה נכונה אפשר לחשוף את מערכת ההקשרים שמכיל כל טקסט, ועל ידי כך לחשוף את האידיאולוגיה העומדת מאחוריו.

"גנאלוגיה" – ההיסטוריה יכולה להיקרא מנקודות מבט שונות ומגוונות. אחד הנושאים החשובים במחקר ההיסטורי הוא השאלה האם ניתן לקרוא את ההיסטוריה בצורה אובייקטיבית. הפילוסוף הצרפתי הפוסט-מודרני מישל פוקו תבע את המושג "גנאלוגיה", המתאר את קריאת ההיסטוריה מתוך בדיקה של קריאות היסטוריות שקדמו לו. כלומר, הגנאלוג בודק כיצד טקסטים היסטוריים הושפעו מהאידיאולוגיה של התקופה שבה נכתבו. או במילים פשוטות – מדוע תיאר ההיסטוריון את המאורעות כפי שתיאר. זאת מתוך הבנה כי לא ייתכן תיאור אובייקטיבי.

דקונסטרוקציה (פירוק) – שיטה של ביקורת פוסט-מודרנית החותרת לפירוק אחדותו של כל טקסט כדי להבין את האידיאולוגיה העומדת מאחוריו. בכך נחשפת היומרה השקרית שלו ליצירת אמת מוחלטת. מונח זה מקביל במידה רבה לגנאלוגיה של פוקו.

"חתרנות" – שם נוסף לקריאה דקונסטרוקטיבית: תחת כל ההנחות הגלויות של כל טקסט קיימות אידיאולוגיות הבונות אותו. חשיפת אידיאולוגיות אלו חותרת תחת המשמעות הגלויה של הטקסט ומציגה אותה באור ביקורתי. לדוגמה: קריאה חתרנית פמיניסטית תציג את המושג HISTORY כמורכב מצירוף המילים HIS-STORY ותחתור תחת האובייקטיביות של ההיסטוריה מתוך הנחה כי היא נקראה על ידי גברים וכוונה על ידי גברים למען שימור הכוח הגברי ומניעת האמנציפציה הנשית.

"לקטנות" – מושג הנגזר כפרקטיקה מהמושג אינטרטקסטואליות. הצירוף של צורות ושיטות עבודה שונות במהותן זו מזו יחד לכדי טקסט אחד. בניגוד למודרניזם, הרואה בכל טקסט יחידה סגורה אשר כל מרכיביה מתועלים לכדי רעיון מרכזי אחד, הטקסט הפוסט-מודרני מורכב מלקט של טקסטים אשר כל אחד מהם הוא "אחר" בפני עצמו, והם אינם מרכיבים מהות יחידנית אלא יוצרים את הטקסט האינטרטקסטואלי. תופעה זו ניכרת היטב באדריכלות עכשווית, המחברת אלמנטים מתקופות שונות וגם בספרות המשתמשת בשפה או בהקשרים טקסטואליים מתקופות שונות. המושג "לקטנות" אינו מקביל למושג "אספנות", כיוון שאספנות הוא רעיון מודרני שעל-פיו אנו יוצרים אוסף על-פי שיטה אחת. לעומת זאת המושג "לקטנות" מרמז על איסוף אקראי של אלמנטים שונים זה מזה.

נמוך/ גבוה – המודרניזם ככלל מגדיר את התרבות האנושית כהתפתחות של תרבות גבוהה (מוזיקה, ספרות, אומנות פלסטית ועוד), כלומר תרבות המקיימת מערכת ערכים אסתטית המובנת כנעלה (למשל מוזיקה קלאסית). קריאה זו מתעלמת מהתפתחויות תרבותיות עממיות ופופולריות. הפוסט-מודרניזם מתנגד לכל הגדרה כזו. בעיני החוקר הפוסט-מודרניסט יש אמירה בעלת חשיבות רבה לטקסט פופולרי, והוא אינו נופל במשמעותו מהטקסט האקדמי או הגבוה.

"שיח" או **"שדה שיח"** (Discourse) – בניגוד לשפה, שהיא מערכת מופשטת של סימנים המת"מרת לתאר חפצים ומצבים באופן אובייקטיבי, השיח מבלית את המשמעויות המרכזיות בתוך הנאמר. שוב חתירה תחת היומרה לאמת.

סגנונות, תנועות וזרמים

אומנות ועיצוב בתפיסת הקיימות: עשייה אומנותית בינתחומית העוסקת בקשר שבין האדם והטבע ובעיקר בהרס שהתרבות האנושית גורמת לכדור הארץ. במונח "אומנות אקולוגית" החלו להשתמש לראשונה בשנת 1968 בעקבות פעילות של ארגונים שונים כמו [Green Peace](#) או [Pulse](#) ב-1967, קבוצת אומנים ומומחים שעסקו בהשפעת הזיהום על הסביבה. החל משנות השבעים של המאה ה-20 האומנות האקולוגית הפכה בהדרגה לתנועה בין-לאומית, כחלק מהאומנות המושגית ומאומנות התהליך. אומנות אקולוגית מפרשת את הטבע, את תהליכיו ואת הבעיות שאיתן צריך להתמודד האדם, עוסקת בשחזור ושיקום נזקים ומציעה דרכים חדשות לשיקום הקיום המשותף בין האדם ובין סביבתו. אומנים עיקריים: רוברט סמית'סון (Robert Smithson), כריסטו יאוצ'ף (Christo Javacheff), [אלן סונפיסט](#) (Alan Sonfist), [הנס האק](#) (Hans Haacke), סם באואר (Sam Bower) [וקבוצת גרינמוזיאום](#) (Greenmuseum).

עיצוב רדיקלי - סטודיו אלכימיה וקבוצת ממפיס: התנועה המכונה "עיצוב רדיקלי" התפתחה בשנות השבעים של המאה ה-20 באיטליה ובבריטניה, כתגובת נגד לגישת "העיצוב הטוב" המודרניסטית, שהתאפיינה במינימליזם, חומרה, פרקטיות וניקיון עיצובי. האדריכל אלסנדרו גריירו ([Alessandro Guerriero](#)) הקים את סטודיו אלכימיה לעיצוב ואדריכלות באיטליה בשנת 1978, במטרה לאפשר למעצבים לעבוד שלא למטרות מסחריות ולחבר בין העיצוב ובין אומנות המעוררת מחשבה. חברי הקבוצה עבדו בחומרים פשוטים והעניקו לחפצים יומיומיים מראה חדש. אומנים מרכזיים: אלסנדרו מנדיני ([Alessandro Mendini](#)), אטורה סוטסאס (Ettore Sottsass) [פאולה נבונה](#) (Paola Navone), אנדראה ברנזי (Andrea Branzi) ומישל דה ליצ'י ([Michele De Lucchi](#)). המעצב אטורה סוטסאס (Ettore Sottsass), ממקימי סטודיו אלכימיה באיטליה, הקים בשנת 1981 את קבוצת ממפיס. עיצובי הקבוצה נוטים לצבעוניות והומור ומושפעים מאומנות הארט-דקו, הפופ ומקייטש. אומנים עיקריים: [אלדו סיביק](#) (Aldo Cibic), אנדראה ברנזי (Andrea Branzi), מישל דה ליצ'י (Michele De Lucchi), מרקו זאניני ([Marco Zanini](#)).

פוטו-ריאליזם והיפר-ריאליזם: כחלק ממגמת החזרה לאובייקט הפוסט-מודרנית התפתח בשנות השבעים של המאה ה-20 סגנון אומנות המתאפיין בהעתקה מדויקת לחלוטין של צילומים ויצירת יציקות מדויקות וצבועות בצבעים ריאליסטיים של בני אדם בעזרת תחבושות גבס. יצירות אלו עוסקות בדרך כלל בדמויות, במקומות או באירועים מחיי היומיום. אומנים מרכזיים: דואן הנסון ([Duane Hanson](#)), ג'ון דה אנדראה ([John de Andrea](#)), רוברט בשטל ([Robert Bechtle](#)), [רון מאק](#) (Ron Mueck), רוברט גובר ([Robert Gober](#)), צ'אק קלוז ([Chuck Close](#)), ריצ'ארד אסטס ([Richard Estes](#)), אודרי פלאק ([Audrey Flack](#)) ורלף גוינגס ([Ralph Goings](#)). (למידע נוסף).

אומנות דיגיטלית: אומנות שצמחה בעקבות התפתחות המחשבים הביתיים כשהאומנים החלו להשתמש במחשב, במצלמה דיגיטלית ובמצלמת וידאו ככלי הציור והיצירה. בנוסף אומנים החלו להשתמש בשפות תכנות ובמניפולציות אינטרנטיות כדי ליצור דימויים ויזואליים, טקסטואליים ורעיוניים שונים. ריבוי האתרים ויכולת ההפצה ההמונית הפכו את האומנות הדיגיטלית לנגישה ביותר, והתפתחות הטכנולוגיה מאפשרת כמעט לכל אחד לעסוק בה בביתו ולהפיצה בתוך זמן קצר מאוד. עובדה זו יוצרת כמובן מצב של עודפות וצורך ביצירת קריטריונים ברורים של איכות. אומנים חלוצים ומרכזיים: הרולד כהן ([Cohen Harold](#)), פול בראון ([Brown Paul](#)), דיוויד אמ ([Em David](#)).

קבוצת דרוך דיזיין (Droog Design): קבוצה של מעצבים הולנדית שייסדו באמסטרדם בשנת 1993 מפיקה העיצוב [גינס באקר](#) (Gijs Baaker) וההיסטוריונית לעיצוב [ריני רמקס](#) (Renny Ramakers). כתגובה לקיטש וצבעוניות היתר של הפוסט-מודרניזם בשנות השמונים, המתבטא בעיצוב הרדיקלי, פיתחו חברי הקבוצה סגנון מינימליסטי ומאופק אך מלא הומור עצמי, היוצר דיאלוג עם המשתמש. אומנים מרכזיים: [טכי רמי](#) (Tejy Remy), הלה יונגריוס ([Hella Jongerius](#)) ומרסל וונדרס ([Wanders](#) [Marcel](#)).